

Odler, Martin 2020: *The social context of copper in Ancient Egypt down to the end of Middle Kingdom*. Disertační práce. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta. Školitel: Prof. Mgr. Miroslav Bárta, Dr.

Abstrakt

Předmětem doktorské práce je rekonstrukce *chaîne opératoire* mědi ve starověkém Egyptě od počátků výskytu ve 4. tisíciletí před Kr. do konce Střední říše. Měď byla kovem nejčastěji používaným ve staroegyptské společnosti, její studium nabízí statistická „velká data“, jinak často nedostupná pro starověké kultury. V práci jsou postupně analyzovány tři velké skupiny historických pramenů: písemné a ikonografické prameny, archeologické prameny (materiální kultura, tj. artefakty) a archeometalurgické prameny, rozděleny do několika následných fází *chaîne opératoire*.

Měď se ve studovaných obdobích nazývala *bj3*, výslovnost [byr], zatímco pro tzv. asijskou měď a *ḥsmn* je navržena interpretace jako arsenová měď s nízkým, resp. vysokým obsahem arsenu. Ve Střední říši začal termín *ḥsmn* označovat také cínový bronz. Slovo pro tavící tyglík bylo *bd(.t)* a řemeslnou specializaci metalurga i kováře označoval pojem *bd.ty*. Pro sledovaná období neexistuje podstatný důkaz pro současné egyptologické čtení mědi jako *ḥm.t* a metalurga a kováře jako *ḥm.ty*; obě tato čtení jsou chybná.

Měděné artefakty jsou v práci pojednány jako pramen sériové povahy, u něhož lze studovat pravidelnost tvarů. 2253 archeologických kontextů bylo do studie zahrnuto a některé artefakty jsou výjimečně početné: 1597 čepelí dlát, 1231 čepelí seker, 1097 nádob, 1025 čepelí teslic, 611 zrcadel. Srovnání rozměrů artefaktů se známými staroegyptskými délkovými mírami nicméně ukazuje neočekávaný přístup k regularizaci rozměrů, protože zjištěné rozměry jsou většinou kratší než tyto míry. Toto pozorování se týká nejen artefaktů, které se prakticky užívaly a používáním postupně zkracovaly (dláta, teslice, sekery, pilky), ale i artefaktů, jež si zachovaly své původní rozměry od momentu vytvoření (zrcadla, nádoby).

Ze sledovaných období bylo analyzováno celkem 962 artefaktů a zlomků rudy, některé z nich opakovaně; ukazujeme ovšem, že uvedený počet představuje pouze zlomek celkově známých artefaktů. I tento zlomek však poskytuje statisticky významný vzorek, jenž prokazuje užívání arsenové mědi jako hlavní slitiny pro praktické nástroje a zbraně ve sledovaných obdobích, v době Střední říše s postupným příchodem cínového bronzu, který se v této době používal zároveň s arsenovou mědí (i když staří Egypťané znali cínový bronz již dříve – používal se na výrobu nádob). Měděná ruda pocházela zejména z Východní pouště a Sinaje, v řídkých případech pak i z jiných oblastí (Feinán, Anatolie). Za uvedení cínového bronzu do

Egypta nejsou odpovědní pouze tzv. „Hyksósové“; zdá se, že kyperské zdroje hrály důležitou úlohu již ve střední době bronzové. Jako hlavní problém současného stavu bádání je identifikován nedostatek analýz izotopů olova týkající se rud i artefaktů a rovněž nedostatek analýz artefaktů samotných, které by se zaměřovaly nejenom na původ rud a chemické složení, ale také na způsoby jejich výroby.